

Dominik Flisiak

Kielce

POLITYCZNA DZIAŁALNOŚĆ WŁODZIMIERZA ŻABOTYŃSKIEGO DO LAT DWUDZIESTYCH XX WIEKU. IDEOLOGICZNE PODSTAWY SYJONIZMU REWIZJONISTYCZNEGO

Twórca idei syjonizmu rewizjonistycznego Zeew (Włodzimierz) Żabotyński urodził się w 1880 r. w Odessie, zmarł 4 sierpnia 1940 r. na zawał serca podczas inspekcji kolonii Betaru w Hunter w stanie Nowy Jork. Pochodził z rodziny częściowo zasymilowanej z narodem rosyjskim. Na jego wychowanie duży wpływ miała rosyjska literatura liberalna¹. Od najmłodszych lat interesował się polityką². W wieku 14 lat zaczął współpracę z gazetą „Odesskija Nowosti”, następnie został redaktorem czasopisma „Jewrejskaja Żizn”. Studiował prawo na uniwersytecie w Brnie i Rzymie. Z zamiłowania publicysta, pisarz, tłumacz i poeta³. Przetłumaczył m.in. wiersze Chaima Bialika na język rosyjski⁴. Znał najprawdopodobniej 10 języków, w tym język polski⁵. Posługiwał się pseudonimem Altalena.

Żabotyński nie był osobą religijną i krytykował pewne elementy wpływu judaizmu na Żydów:

Jeśli ludzie dobrowolnie zamknęli swoją świadomość religijną w żelaznej ramie, wysuszyli ją do tego stopnia, że skostniała, i zamienili żywą religię w coś na kształt znumifikowanych zwłok religii – jasne jest, że ten święty skarb nie jest religią, lecz czymś innym. Czymś dla tych, którym te znumifikowane zwłoki miały służyć jako skorupa i osłona⁶.

¹ J. Walicki, *Ruch syjonistyczny w Polsce w latach 1926–1930*, Łódź 2005, s. 300.

² J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce 1922–1936*, Warszawa 1937, s. 7.

³ *Żydzii w Polsce. Dzieje i kultura. Leksykon*, red. J. Tomaszewski, A. Żbikowski, Warszawa 2001, s. 551.

⁴ G. Wigoder, *Słownik biograficzny Żydów*, Warszawa 1998, s. 590.

⁵ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie, hochsztaplerzy, opisywacze. Wokół Żydowskiego Związku Wojskowego*, Warszawa 2011, s. 238.

⁶ Cyt. za: C. Shindler, *Historia współczesnego Izraela*, Warszawa 2011, s. 112.

Żonaty, swoją ukochaną poznał na początku XX w. Syn, Eri Żabotyński, prowadził w Izraelu działalność polityczną⁷.

Początek XX w. to ponowny wzrost antysemityzmu w Europie, zwłaszcza w Rosji carskiej⁸. Wstrząśnięty rosyjskimi krwawymi pogromami Żabotyński stał się zwolennikiem syjonizmu i rozpoczął współpracę z Teodorem Herzlem. W 1903 r. współorganizował samoobronę żydowską w Odessie. Przeciwnik asymilacji. Uważał, że Żydzi przechodzący przez proces akulturacji poznają kulturę narodów europejskich⁹. Niestety, nie mają wiedzy o społeczeństwie, z którym się asymilują, co powoduje powstawanie wyidealizowanego obrazu kultury Europejczyków, wyższej ponoć od żydowskiej¹⁰.

W 1906 r. badał sprawę zorganizowanego przez władze rosyjskie pogromu żydowskiej ludności w Białymstoku¹¹ z 14–16 czerwca. Liczba ofiar wyniosła wówczas ponad 80 osób. W tym samym roku uczestniczył w syjonistycznej konferencji w Helsinkach (Helsingforsie)¹². Opracowany tam program podkreślił potrzebę tworzenia żydowskich osad w Palestynie i prowadzenia działalności edukacyjnej wśród diaspory (tzw. syjonizm syntetyczny)¹³. W kwestiach dotyczących funkcjonowania Rosji carskiej została podniesiona konieczność demokratyzacji tego państwa na zasadach parlamentaryzmu i poszerzenia wolności słowa dla wszystkich mieszkańców. W celu wypracowania porozumienia zaproponowano mniejszości żydowskiej zwołanie Zgromadzenia Narodowego Wszechrosji jako podstawy żydowskiej autonomicznej organizacji, wprowadzenie dla niej dnia wolnego w sobotę, a nie w niedzielę oraz prawa do używania języków narodowych w sądach i szkołach¹⁴. Żabotyński sprzeciwiał się planom osiedlania Żydów poza Palestyną. Bardzo pozytywnie wspominał Herzla¹⁵. W 1908 r. po raz pierwszy był na Bliskim Wschodzie. Rok później z ramienia Światowej Organizacji Syjonistycznej kierował działalnością polityczną i wydawniczą syjonistów w Stambule. A patrząc z perspektywy politycznej – sądził, że Imperium Osmańskie prędzej czy później rozpadnie się¹⁶.

Żabotyński odwiedzał też ziemie polskie będące pod rosyjskim zaborem. W kulturze polskiej szanował przedstawicieli polskiego romantyzmu, zwłaszcza Adama

⁷ T. Segev, *Siódmy milion. Izrael – piętno zagłady*, s. 238.

⁸ *Najnowsze dzieje Żydów w Polsce w zarysie (do 1950 roku)*, red. J. Tomaszewski, Warszawa 1993, s. 24.

⁹ A. Landau-Czajka, *Polska to nie oni. Polska i Polacy w polskojęzycznej prasie żydowskiej II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2015, s. 218.

¹⁰ Tamże, s. 219.

¹¹ A. Hartglas, *Na pograniczu dwóch światów*, Warszawa 1996, s. 90.

¹² J. Walicki, *Ruch syjonistyczny*, s. 300.

¹³ *Polski słownik judaistyczny. Dzieje, kultura, religia, ludzie*, t. 2, oprac. Z. Borzymińska, R. Żebrowski, Warszawa 2003, s. 849.

¹⁴ J. Zineman, *Historia syjonizmu (od czasów najdawniejszych do chwili obecnej)*, Warszawa 1946, s. 210.

¹⁵ „Hechawer”: *księga zbiorowa: sierpień*, Warszawa 1918, s. 12–13.

¹⁶ *Polski słownik judaistyczny*, s. 849.

Mickiewicza. Cenił bardzo jego powieść historyczną *Konrad Wallenrod*¹⁷. Był zdeklarowanym przeciwnikiem Romana Dmowskiego i dlatego w 1913 r. w Łodzi apelował w języku rosyjskim do Żydów, by zawarli sojusz z Rosjanami¹⁸. Postulował, by Żydzi używali właśnie tego języka¹⁹. W polskim nacjonalizmie dostrzegał zagrożenie dla Żydów. Sprawę tę przypominała część polskich gazet w drugiej połowie lat dwudziestych XX w. Niektórzy dziennikarze określali Żabotyńskiego mianem „litwackiego grzechotnika czy największego wroga naszego narodu”, a jego syjonistyczne plany polityczne: „...kłamstwem jest wszystko to co litwak głosi, bo żądza litwacka jest nieograniczona, żarłoczność polipa żydowskiego – nienasycona”²⁰.

Czas I wojny światowej i zaangażowanie Turcji osmańskiej po stronie II Rzeszy Niemieckiej i Cesarstwa Austro-Węgierskiego spowodowało powstanie niebezpiecznej sytuacji m.in. dla Egiptu, będącego pod panowaniem brytyjskim²¹. Przemarsz wojsk tureckich przez Palestynę w stronę półwyspu Synaj spowodował ucieczkę części Żydów z Ziemi Świętej do Egiptu. Włodzimierz Żabotyński, wówczas korespondent rosyjskiej gazety „Russkija Wiedomosti”²², widząc jak Turcy w Egipcie znęcają się nad Żydami poprosił Anglików o pozwolenie na utworzenie oddziałów żydowskich. Powstałe formacje miały walczyć na Bliskim Wschodzie u boku Wielkiej Brytanii przeciw Turkom.

Żabotyński, który był już osobą znaną, prowadził rozmowy z politykami krajów Ententy na rzecz stworzenia państwa żydowskiego po zakończeniu wojny. W latach 1915–1917 w rozmowach uczestniczyli przedstawiciele Włoch, Francji i Wielkiej Brytanii, m.in.: Theophile Delcasse, lord Newton, lord Balfour oraz David Lloyd George²³. Żabotyńskiego wspierał czynnie w tych planach Josef Trumpeldor, rosyjski Żyd urodzony w 1880 r. w Petergorsku na Kaukazie²⁴. Pierwszą jednostką żydowską był powstały w 1915 r. Zion Mule Corps (Żydowski Korpus Mulników²⁵). Formacja ta liczyła 600 ochotników²⁶. Zajmowała się m.in. transportem w czasie walk o półwysep Gallipoli od kwietnia 1915 r. do stycznia 1916 r. W latach

---

¹⁷ L. Weinbaum, *A Marriage of Convenience. The New Zionist Organization and the Polish Government 1936–1939*, New York 1993, s. 34.

¹⁸ K. Zieliński, *Stosunki polsko-żydowskie na ziemiach Królestwa Polskiego w czasie pierwszej wojny światowej*, Lublin 2005, s. 96.

¹⁹ *Żydowska mozaika polityczna w Polsce 1917–1927. Wybór dokumentów*, wybór i oprac. C. Brzoza, Kraków 2003, s. 16.

²⁰ Cyt. za: „Rozwój” 1927, nr 59, s. 4. Pojęciem „litwak” określano Żydów pochodzących z terenów dzisiejszej Litwy oraz Białorusi, którzy ze względu na antysemitkę rozporządzenia caratu musieli po 1881 r. przenieść się do Królestwa Polskiego.

²¹ S.J. Shaw, E.K. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej*, t. 2: 1808–1975, Warszawa 2012, s. 490–491.

²² G. Wigoder, *Słownik biograficzny Żydów*, s. 590.

²³ J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce*, s. 329.

²⁴ Tamże, s. 121.

²⁵ G. Wigoder, *Słownik biograficzny Żydów*, s. 546.

²⁶ J. Zineman, *Historia syjonizmu*, s. 247.

1917–1918 Żabotyński i Trumpeldor za zgodą Anglików powołali Legion Żydowski. Oddział ten tworzyły Królewskie Bataliony Strzelców o numerach 38, 39, 40, 41, 42²⁷. Legion Żydowski brał udział w walkach z Turkami w Palestynie. Umundurowanie jednostek było takie samo jak w angielskim wojsku, nazywano je The Judeans. Żołnierze rekrutowali się z rosyjskich Żydów mieszkających m.in. w Londynie. W stolicy Wielkiej Brytanii powstały wówczas dwie organizacje: Komitet Przyszłości Żydostwa, który zachęcał do walki, oraz Komitet Obrony Żydów Zagranicznych skupiający socjalistów – przeciwników idei Żabotyńskiego²⁸.

W tym czasie Żabotyński wydał książkę *Turcja a wojna*, w której postawił trzy tezy:

1. Turcja w wyniku wojny rozpadnie się.
2. Front na Bliskim Wschodzie z powodów m.in. strategicznych jest dla Wielkiej Brytanii ważny.
3. Palestyna powinna być brytyjska²⁹.

Wydarzeniem mającym ogromny wpływ na dalsze losy Palestyny i syjonizmu była deklaracja brytyjskiego ministra spraw zagranicznych Arthura Jamesa Balfoura z listopada 1917 r., wystosowana do barona Waltera Rothschilda (przywódcy społeczności żydowskiej w Wielkiej Brytanii). Dotyczyła ona przyszłych losów Ziemi Świętej, która po uwolnieniu spod panowania Turków miała zostać siedzibą narodu żydowskiego³⁰.

Zakończenie I wojny światowej 11 listopada 1918 r. zamknęło działalność Legionu Żydowskiego. Trumpeldor na wieść o rewolucyjnych niepokojach w Rosji miał plany utworzenia tam żydowskich sił zbrojnych³¹. Po rozwiązaniu przez Brytyjczyków Legionu Żydowskiego część jego członków weszła w skład Hagany³². Zadaniem tej organizacji była ochrona żydowskich osiedli przed atakami Arabów. Żabotyński po 1918 r. był również dowódcą obrony Jerozolimy (o czym w dalszej części artykułu).

Warto podkreślić, że Zion Mule Corps i Legion Żydowski nie były pierwszymi wojskowymi jednostkami w Palestynie. Pod koniec panowania Turków osadnicy żydowscy dla obrony przed Beduinami stworzyli straż (szomerin)³³. W 1907 r. dała ona początek innej organizacji – haszomer (strażnik), mającej charakter ściśle wojskowy.

Po zakończeniu I wojny światowej zwycięskie mocarstwa – Stany Zjednoczone, Francja i Wielka Brytania – postanowiły w Paryżu, że o losie ziem utraconych przez Turcję osmańską zdecyduje Liga Narodów. W 1920 r. na konferencji w San Remo ustalono, że obszar dzisiejszej Jordanii, Izraela, Strefy Gazy i Zachodniego Brzegu

---

²⁷ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie, hochsztaplerzy*, s. 231.

²⁸ J. Zineman, *Historia syjonizmu*, s. 258–259.

²⁹ Tamże, s. 258.

³⁰ S.J. Shaw, E.K. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego*, s. 494.

³¹ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie, hochsztaplerzy*, s. 232.

³² Tamże, s. 566.

³³ *Mała encyklopedia wojskowa*, t. 1: A–J, Warszawa 1967, s. 566.

Jordanu przejdzie pod mandat brytyjski³⁴. Wówczas teren ten stanowił całość. Dopiero w 1921 r. na wschód od rzeki Jordan zostały wydzielone tereny dla brytyjskiego sojusznika księcia Abdullaha z rodu Haszymidów, co doprowadziło w 1923 r. do powstania emiratu Transjordanii (dzisiejszej Jordanii)³⁵. Wprowadzono tam zakaz osiedlania się Żydów. Reszta ziem znajdowała się pod zwierzchnictwem brytyjskiego Wysokiego Komisarza rezydującego w Jerozolimie, który miał współpracować z Żydami i palestyńskimi Arabami³⁶. Emigracja Żydów do Palestyny mogła odbywać się w ramach stanowiącego przez Brytyjczyków prawa. Warto dodać, że granice tureckie zostały ustalone dopiero w lipcu 1923 r. w Lozannie³⁷. Zniesione zostały wówczas m.in. postanowienia traktatu z Sèvres (sierpień 1920 r.), dotyczące rozbioru większości ziem Turcji osmańskiej między Grecję, Francję, Anglię oraz Włochy³⁸. Granice Turcji ustalone w 1923 r. praktycznie nie zmieniły się do dnia dzisiejszego.

Wielu Arabom nie odpowiadała emigracja Żydów do Ziemi Świątej i już w kwietniu 1920 r. wybuchły w Palestynie zamieszki wymierzone w Izraelitów. Żabotyński próbował przeciwstawić się atakom organizując samoobronę. Spowodowało to natychmiastową reakcję Brytyjczyków; został aresztowany i skazany na deportację z Palestyny oraz na 15 lat ciężkiego brytyjskiego więzienia. Wyrok wywołał olbrzymie poruszenie w Palestynie, USA oraz Wielkiej Brytanii, co doprowadziło do zmniejszenia kary więzienia do jednego roku³⁹. Ostatecznie pierwszy Wysoki Komisarz Palestyny Herbert Samuel darował Żabotyńskiemu całą karę⁴⁰ (do tego czasu, przez trzy miesiące, przebywał w więzieniu w mieście Akka).

Zamieszki z 1920 r. stanowiły ogromny cios dla twórcy syjonizmu rewizjonistycznego. 1 marca 1920 r. (w kalendarzu żydowskim 11 dzień miesiąca Adar roku 5680) w wyniku arabskiego ataku na miejscowość Tel-Chaj, położoną w Górnej Galilei⁴¹, zginęło kilku Żydów, w tym Trumpeldor⁴². Jego ostatnie słowa to: „Powiedźcie wszystkim, że dobrze jest umrzeć za nasz kraj” (wedle drugiej wersji: „Nic nie szkodzi, dobrze jest umrzeć za nasz kraj”)⁴³.

Po wyjściu na wolność Żabotyński zaczął działać najpierw w Keren ha-Jesod, a następnie w Światowej Organizacji Syjonistycznej⁴⁴. W Londynie w 1920 r. brał udział w obradach konferencji syjonistycznej, a od marca 1921 r. zasiadał w or-

³⁴ S.J. Shaw, E.K. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego*, s. 509.

³⁵ J. Tyszkiewicz, E. Czapiewski, *Historia powszechna. Wiek XX*, Warszawa 2010, s. 199.

³⁶ A.J. Bem, *Przewodnik po Palestynie. Ilustrowany z mapą kraju*, Lwów 1934, s. 122.

³⁷ S.J. Shaw, E.K. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego*, s. 557.

³⁸ Tamże, s. 540.

³⁹ „Biuletyn Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie” 2011, nr 4 (65), s. 31.

⁴⁰ J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce*, s. 8.

⁴¹ N. Aleksium, *Dokąd dalej? Ruch syjonistyczny w Polsce (1944–1950)*, Warszawa 2002, s. 278.

⁴² J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce*, s. 122.

⁴³ Cyt. za: tamże, s. 123.

⁴⁴ *Polski słownik judaistyczny*, s. 849.

ganie statutowym Światowej Organizacji Syjonistycznej – Egzekutywie Syjonistycznej. Spotykał się wówczas m.in. z ukraińskim politykiem Symonem Petlurą (1879–1926); rozmowy dotyczyły powołania na Ukrainie żydowskiej żandarmerii⁴⁵. Żabotyński mocno przeżywał rozczarowanie, jakie spotkało go ze strony Brytyjczyków. Uważał, że władze brytyjskie nie wywiązały się z obietnicy utworzenia państwa żydowskiego⁴⁶. W dniach 1–14 listopada 1921 r. wziął udział w XII Kongresie Syjonistycznym w Karlových Várach, na którym bezskutecznie próbował przeforsować pomysł powołania Legionu Żydowskiego⁴⁷.

W celu promowania syjonizmu odwiedził wiele krajów, lecz do dwóch nie miał wstępu: ZSRR oraz do Palestyny (ze względu na zakaz wydany pod koniec lat dwudziestych XX w. przez Brytyjczyków).

Żabotyński zajmował się nie tylko polityką. Był także autorem kilku książek m.in. *Państwo Żydowskie*⁴⁸, *Dzieje Legionu Żydowskiego* oraz współautorem wydanej przed I wojną światową broszury *Polacy i Żydzi*⁴⁹. W 1926 r. napisał w języku rosyjskim nowelę biblijną *Samson z Nazaretu*⁵⁰. Informacje w niej zawarte zostały wykorzystane w powstałym w 1949 r. amerykańskim filmie pt. *Samson i Dalila*. Żabotyński pisał w języku hebrajskim, niemieckim oraz rosyjskim⁵¹. Jedną z jego pieśni jest powstały w 1929 r. *Lewy brzeg Jordanu*⁵².

Z działalnością Żabotyńskiego w trakcie I wojny światowej wiąże się teoria Judeo-Polonii (Judeo-Polski⁵³). Jest to antysemitka wizja, według której Żydzi w Polsce chcieli stworzyć własne państwo⁵⁴. W myśl tej teorii Żabotyński, jako jeden z przywódców litwaków planował zajęcie przez Żydów polskich miast. Obszary wiejskie miały pozostać polskie⁵⁵, a ich mieszkańcy mieli pracować dla Izraelitów. Żabotyński prawdopodobnie jako pierwszy użył terminu Judeo-Polonia⁵⁶.

W latach 1921–1923 trwał spór między Żabotyńskim a resztą przedstawicieli Światowej Organizacji Syjonistycznej. Żabotyński uważał, że są oni zbyt ugodowi w stosunku do władz brytyjskich, które nie wywiązują się z deklaracji Balfoura⁵⁷.

⁴⁵ T. Segev, *Siódmy milion*, s. 28.

⁴⁶ J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce*, s. 333.

⁴⁷ *Żydowska mozaika polityczna*, s. 258.

⁴⁸ M. Wójcicki, *Podstawy teoretyczne ideologii rewizjonizmu syjonistycznego oraz ich wpływ na kształt myśli państwowej ruchu*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2007, nr 3 (223), s. 305.

⁴⁹ A. Hartglas, *Na pograniczu dwóch światów*, s. 99.

⁵⁰ G. Wigoder, *Słownik biograficzny Żydów*, s. 590.

⁵¹ M. Łubieński, *Włodzimierz Żabotyński*, „Zeszyty Historyczne” (Biblioteka Kultury) 1965, t. 117, s. 166.

⁵² M. Wójcicki, *Podstawy teoretyczne*, s. 302.

⁵³ I. Grabowski, *Dla Żydów – Palestyna*, Warszawa 1918, s. 16.

⁵⁴ *Historia Żydów polskich*, „Polityka” (Pomocnik Historyczny), Warszawa 2013, s. 82.

⁵⁵ A.L. Szcześniak, *Judeopolonia. Żydowskie państwo w państwie polskim*, Radom 2004, s. 43.

⁵⁶ *Pamiętnik pierwszego walnego zjazdu zjednoczenia Polaków wyznania mojżeszowego wszystkich ziem polskich*, Warszawa 1919, s. 28.

⁵⁷ A. Grabski, M. Wójcicki, *Żydowski Związek Wojskowy – historia przywrócona*, Warszawa 2008, s. 14.

Na wzrost antagonizmów miały wpływ powstanie Transjordanii i silna pozycja lewicy syjonistycznej, która optowała za negocjacjami z Brytyjczykami oraz powolną kolonizacją Palestyny (rozumianej jako teren dzisiejszego Izraela).

W 1921 r. na przewodniczącego Światowej Organizacji Syjonistycznej został wybrany Chaim Weizmann. W tym czasie Żabotyński zaczął współpracować z syjonistami-aktywistami⁵⁸ i odszedł z Egzekutywy Syjonistycznej. W listopadzie 1923 r. odwiedził Rygę i wygłosił serię odczytów na temat walk Legionu Żydowskiego oraz ideologii syjonistów-aktywistów. Wkrótce grupa młodzieży z ryzykiego liceum hebrajskiego, pozostając pod ogromnym wrażeniem poglądów Żabotyńskiego, stworzyła młodzieżówkę, która dała początek organizacji Brith Trumpeldor (Betar)⁵⁹. Po rozmowach z członkami Światowej Organizacji Syjonistycznej w 1925 r. powrócił do Egzekutywy Syjonistycznej, tworząc jednocześnie w Światowej Organizacji Syjonistycznej swoją frakcję, Związek Syjonistów-Rewizjonistów⁶⁰, której członkowie rekrutowali się ze zwolenników zarówno Żabotyńskiego, jak i syjonistów-aktywistów. O jej powstaniu napisała m.in. jedna z ówczesnych polskich gazet:

Znamiennem jest utworzenie się stronnictwa syjonistów rewizjonistów, na którego czele stoi Żabotyński. Stronnictwo to domaga się rewizji mandatu angielskiego w Palestynie i proponuje ostrą walkę przeciwko Arabom. Żabotyński żąda nawet utworzenia legionów żydowskich w ramach armji angielskiej⁶¹.

W tym samym roku na XIV Kongresie Syjonistycznym w Wiedniu Żabotyński zaproponował, mimo protestów ze strony lewicy syjonistycznej, odtworzenie oddziałów żydowskich w Palestynie. Informował przy tym o różnych niebezpieczeństwach natury gospodarczej, które miały czyhać na przybywających do Palestyny Żydów⁶². Rozejm między nim a resztą syjonistów nie trwał długo. Już na przełomie 1926 i 1927 r. wybuchł spór między Światową Organizacją Syjonistyczną a syjonistami-rewizjonistami⁶³. Dotyczył on wielopłaszczyznowego porozumienia między Światową Organizacją Syjonistyczną a amerykańskimi Żydami. Zwolennicy Żabotyńskiego byli tylko za gospodarczą współpracą⁶⁴.

---

⁵⁸ Grupie tej przewodził Meir Grossman (1888–1964), ur. w Temriuk w ówczesnej carskiej Rosji. Jego zwolennicy postulowali m.in. odtworzenie żydowskiego legionu i jak najżywszą działalność polityczną tych, którzy chcieli odbudować państwo żydowskie w Palestynie. Aktywiści-syjonisci wydawali w Londynie własny organ prasowy w jidysz „Di Tribune”; zob. *Encyklopedia palestyńska*, Kraków–Warszawa 1938, t. 1, z. 2, s. 79.

⁵⁹ P. Gontarczyk, *Trumpeldorezycy czyli żydowski narodowy-radykalizm*, „Glaukopis” 2005, nr 2/3, s. 326.

⁶⁰ A. Grabski, M. Wójcicki, *Żydowski Związek Wojskowy*, s. 14.

⁶¹ Cyt. za: „Łódzkie Echo Wieczorne” 1925, nr 187, s. 3.

⁶² J. Zineman, *Historia syjonizmu*, s. 306.

⁶³ J. Walicki, *Ruch syjonistyczny*, s. 301.

⁶⁴ Tamże, s. 304.

Na kolejnym kongresie syjonistycznym w Bazylei w 1927 r. uczestniczyło 300 delegatów, wśród nich 10 syjonistów-rewizjonistów⁶⁵. W przemówieniu Żabotyński podkreślił, że nikt (a zwłaszcza Anglia) nie powinien pouczać Żydów w kwestii kolonizacji. Uważał, że tylko oni obok Greków mają tutaj odpowiednie doświadczenie⁶⁶. Dwa lata później, na XVI Kongresie Syjonistycznym w Zurychu w lipcu 1929 r., podniósł dwie sprawy: brak zapewnienia przez Brytyjczyków bezpieczeństwa Żydom w Palestynie oraz brutalność policji wobec wyznawców judaizmu modlących się przy Ścianie Płaczu⁶⁷.

Cele nowego nurtu syjonistycznego zostały ustalone podczas rozmów Żabotyńskiego z Władimirem Tiomkinem (w Dzielnicy Łacińskiej Paryża)⁶⁸. Pochodzący z Rosji Tiomkin pracował w syjonistycznej gazecie „Razsvet”. Początkowo obaj pełnili kierownicze funkcje w Związku Syjonistów-Aktywistów. W stolicy Francji znajdowała się centrala tej organizacji.

W Paryżu w dniach 26–30 kwietnia 1925 r. odbył się pierwszy zjazd zwolenników Żabotyńskiego. Dokonali oni podziału organizacji na dwie grupy:

- część polityczną, działającą pod nazwą syjoniści-rewizjoniści;
- część przeznaczoną dla młodzieży do 18. roku życia – Brith-Haszomer⁶⁹.

Słowo „rewizjoniści” miało podkreślać charakter ruchu, czyli dążenie do zmiany stanowiska Światowej Organizacji Syjonistycznej i władz brytyjskich w kwestii powstania państwa żydowskiego⁷⁰. W ramach Światowego Kongresu Syjonistycznego działało wówczas kilka frakcji, lecz żadna z nich nie miała tak radykalnego i prawicowego charakteru jak ta kierowana przez Żabotyńskiego. Program organizacji przedstawiono w dokumencie pt. *Żydowskie ugrupowania i stronnictwa polityczne w Polsce (I-sze półrocze 1926)*. Wśród postulatów znalazło się m.in.:

- otwarcie kontrolowanej przez syjonistów emigracji Żydów na tereny na wschód i na zachód od rzeki Jordan;
- mianowanie wysokiego komisarza Palestyny powinno odbywać się po konsultacjach ze Światową Organizacją Syjonistyczną;
- odtworzenie wojsk żydowskich jako części armii brytyjskiej;
- udział Żydów w instytucjach palestyńskich powinien odpowiadać liczbie wszystkich Żydów mieszkających na świecie⁷¹.

Przyszłe państwo żydowskie miało obejmować cały dzisiejszy Izrael, Jordanię, Zachodni Brzeg Jordanu oraz Strefę Gazy. Dla Żabotyńskiego tereny te stanowiły historyczną, gospodarczą i geograficzną całość⁷². W takim państwie tylko język

⁶⁵ J. Zineman, *Historia syjonizmu*, s. 312.

⁶⁶ W. Żabotyński, *Państwo żydowskie*, Warszawa–Kraków–Poznań 1937, s. 32.

⁶⁷ J. Zineman, *Historia syjonizmu*, s. 318.

⁶⁸ L. Weinbaum, *A Marriage of Convenience*, s. 41.

⁶⁹ J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce*, s. 27.

⁷⁰ A. Grabski, M. Wójcicki, *Żydowski Związek Wojskowy*, s. 14.

⁷¹ *Żydowska mozaika polityczna*, s. 90–91.

⁷² W. Żabotyński, *Państwo żydowskie*, s. 9.

hebrajski miał być używany przez wyznawców judaizmu. Żydzi mieli porzucić stare zwyczaje życia w golusie, czyli w diasporze. Mieli stać się dumnymi ze swego pochodzenia ludźmi: „Naród bowiem żydowski nie jest ani *normalny* ani *zdrowy*, cała psychika golusowa utrudnia nam wychowanie normalnego i zdrowego obywatela”⁷³. Taki tryb życia spowodował, zdaniem Żabotyńskiego, że Żydzi nie byli zbyt odważni ani silni fizycznie⁷⁴.

W stosunku do Arabów Żabotyński początkowo był bardzo radykalny. W 1923 r. napisał dwa artykuły dotyczące relacji żydowsko-arabskich: *Żelazny Mur* oraz *Poza żelazny mur*⁷⁵. W tym pierwszym, z 1923 r., stwierdził, że jedyną metodą skutecznej obrony Żydów w Palestynie jest stworzenie militarnego muru między nimi a Arabami⁷⁶. Postawienie arabskiej ludności Palestyny przed faktem dokonanym, tj. ogłoszenie utworzenia państwa żydowskiego, doprowadziłoby ich do rozmów z Żydami⁷⁷. Nie wykluczał planów zorganizowania rozmów przy okrągłym stole w sprawie powstającego państwa żydowskiego, do których zasiadliby Żydzi, Arabowie i angielscy administratorzy tych ziem. Spotkanie takie miałoby się odbyć dopiero po pogodzeniu się Arabów z faktem tworzenia się państwowości żydowskiej⁷⁸. Miało się to stać m.in. poprzez zastąpienie tamtejszych radykalnych przywódców arabskich umiarkowanymi i na porzuceniu nadziei na usunięcie Żydów z Bliskiego Wschodu⁷⁹. Ludność arabska miała mieć prawa przysługujące mniejszościom narodowym w obszarze samorządu, edukacji, życia kulturowego i reprezentantów politycznych. Żabotyński uważał, że dobro ludności arabskiej będzie ważne dla rozwoju państwa żydowskiego⁸⁰.

Był zwolennikiem równości między religiami narodów zamieszkujących Ziemię Świętą⁸¹, ale sprzeciwiał się zbliżeniu obu narodów. Mogłoby to bowiem spowodować wzrost ekscesów wymierzonych w Żydów⁸². Za przykład podawał wzrost antysemityzmu w Europie w momencie, gdy wyznawcy judaizmu zaczęli się asymilować. Uważał, że najlepszym rozwiązaniem dla Żydów i Arabów będzie „uprzejme oddalenie”⁸³. Podkreślał, że w Palestynie zawsze znajdzie się miejsce dla tych dwóch narodów, a on zawsze będzie za ich równouprawnieniem. W kwestii arabskiej negocjował tezę o jedności świata muzułmańskiego. Twierdził, że muzułmanie w Indiach, których było około 70 mln, nie będą po powstaniu państwa żydowskiego

---

⁷³ Cyt. za: M. Wójcicki, *Zagadnienie narodu w myśli politycznej rewizjonizmu syjonistycznego*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2007, nr 1 (221), s. 20.

⁷⁴ C. Shindler, *Historia współczesnego Izraela*, s. 115.

⁷⁵ Tamże, s. 54.

⁷⁶ P. Tyler, *Twierdza Izrael. Zakulisowa historia elit wojskowych, które uparcie bronią się przed pokojem*, Poznań 2014, s. 40.

⁷⁷ J. Perelman, *Rewizjonizm w Polsce*, s. 363.

⁷⁸ Tamże, s. 353.

⁷⁹ C. Shindler, *Historia współczesnego Izraela*, s. 55.

⁸⁰ W. Żabotyński, *Rewizjonizm (jego cele i drogi)*, Warszawa 1927, s. 18.

⁸¹ Tamże.

⁸² W. Żabotyński, *Państwo żydowskie*, s. 105.

⁸³ Tamże, s. 106.

atakować Anglików, ponieważ sami są znienawidzeni przez 230 mln Hindusów⁸⁴. Dostrzegając fiasko starań Mahatmy Gandhiego, który chciał doprowadzić do pokoju między Hindusami a wyznawcami islamu. Żabotyński uważał także, że panowanie Wielkiej Brytanii na Bliskim Wschodzie ulegnie załamaniu⁸⁵.

O wyjątkowości Związku Syjonistów-Rewizjonistów stanowiło ciągłe podkreślanie, że najważniejszym celem dla syjonizmu jest stworzenie państwa żydowskiego (tzw. monizm lub inaczej monoidea)⁸⁶.

W kwestiach gospodarczych Żabotyński postulował ochronę rodzimego przemysłu. Miały do tego służyć cła na towary importowane oraz traktaty handlowe⁸⁷. W sprawie podatków był za ulgami dla prowadzących działalność rolno-plantatorską. Wysokie podatki miały wymusić dobrowolną parcelację wielkiej własności rolnej. Pragnął, by ziemia, która leżała przez trzy lata odłogiem została przejęta przez państwo, a następnie przeznaczona pod kolonizację rolną. Plan ten uzasadniał zgodnością z prawem wywodzącym się z Koranu⁸⁸.

Żabotyński krytykował Brytyjczyków za traktowanie Palestyny tylko jako obszaru rolniczego; jego zdaniem powinien rozwijać się tam również przemysł⁸⁹. Wśród osób, które cieszyły się u syjonistów-rewizjonistów wielkim uznaniem był m.in. Teodor Herzl⁹⁰. Zwolennicy Żabotyńskiego dostrzegali różnicę między swoją linią polityczną a tym, jak chciał działać twórca syjonizmu. Uważali, że Herzl jako pragmatyk naiwnie wierzył, że dzięki zakulisowym politycznym działaniom powstanie państwo żydowskie. Stronnicy Żabotyńskiego chcieli najpierw mentalnie wyzwolić Żydów z życia w diasporze i spowodować, aby byli dumni ze swojego pochodzenia⁹¹.

Syjniści-rewizjoniści odnosili się z wielką czcią do Maxa Nordau'a (1843–1923), węgierskiego Żyda. Początkowo związany był on z nurtem asymilacji, dopiero wzrost antysemityzmu spowodowany m.in. aferą Alfreda Dreyfusa zmienił jego polityczne poglądy. Nordau poznał Herzla i stał się syjonistą mocno zaangażowanym w jak najszybsze utworzenie państwa żydowskiego. Jego zdaniem wzrost antysemityzmu spowoduje bowiem, że cele syjonizmu staną się dla Izraelitów jedyną drogą ucieczki⁹². Zwolennicy Żabotyńskiego przedstawiali swój ruch jako kontynuację myśli politycznej Nordau'a⁹³, podkreślali, że porzucił on złudne idee asymilacji i stał się syjonistą⁹⁴.

⁸⁴ Tamże, s. 90–91.

⁸⁵ M. Łubieński, *Włodzimierz Żabotyński*, s. 166.

⁸⁶ P. Gontarczyk, *Trumpeldorczycy*, s. 326.

⁸⁷ W. Żabotyński, *Rewizjonizm*, s. 9.

⁸⁸ Tamże, s. 7.

⁸⁹ W. Żabotyński, *Państwo żydowskie*, s. 11.

⁹⁰ M. Wójcicki, *Podstawy teoretyczne*, s. 294.

⁹¹ Tamże, s. 295.

⁹² Tamże.

⁹³ Tamże, s. 297–298.

⁹⁴ Tamże, s. 298.

Ideę Żabotyńskiego określano też mianem „syjonizmu katastroficznego”, ponieważ w 1911 r. Nordau stwierdził, że nowe nurty w polityce europejskiej spowodują masowe zamachy na Żydów i jedynym dla nich ratunkiem jest utworzenie państwa w Palestynie⁹⁵. Po I wojnie światowej Nordau snuł plany natychmiastowej ewakuacji 500 tys. Żydów do Palestyny⁹⁶.

Żabotyński miał ogromny szacunek dla swojego przyjaciela Trumpeldora i przywódców włoskiego ruchu narodowego (*risorgimento*) z XIX w.: Giuseppe Garibaldi, Giuseppe Mazziniego czy Giacomo Leopardiego⁹⁷. Na syjonistów-rewizjonistów ogromny wpływ miała też pamięć o legionach polskich. Działalność Józefa Piłsudskiego, zwłaszcza w czasie I wojny światowej, była otaczana wielką czcią i uwielbieniem. Żabotyński miał się uważać za żydowskiego Piłsudskiego⁹⁸. Tworząc swój ruch czerpał wzorce z amerykańskiego systemu prezydenckiego i czeskiej organizacji sportowej „Sokol”⁹⁹.

Żabotyński dzielił antysemityzm na antysemityzm ludzi oraz antysemityzm rzeczy. Ten pierwszy związany był ze świadomą nienawiścią do Żydów¹⁰⁰. Drugi występował m.in. w krajach liberalnych i miał być związany z ich rozwojem. Żabotyński ze zrozumieniem przyjmował, że w czasach kryzysu gospodarczego członkowie jednej wspólnoty narodowej bardziej dbali o siebie niż o obcych¹⁰¹. Miał też świadomość, że nie da się uniknąć konfliktu między warstwami społecznymi. Przeciwny był prowadzeniu sporów na temat, która z metod odbudowy państwa Izrael jest najlepsza¹⁰².

W kwestiach politycznych cenił ruchy robotnicze, centrowe oraz religijne ugrupowania syjonistyczne łączące cechy rewizjonizmu¹⁰³. Przeciwnik strajków oraz lokautów¹⁰⁴ polegających na czasowej likwidacji miejsc pracy przez właściciela, który następnie rozpoczynał proces indywidualnego zatrudniania. Najlepszym rozwiązaniem sporów między pracownikami a pracodawcami miał być arbitraż narodowy. W polityce gospodarczej, jego zdaniem, trzeba dbać zarówno o odpowiednie zarobki dla robotników, jak i rentowność przedsiębiorstw¹⁰⁵.

Podsumowując warto podkreślić, że idea syjonizmu rewizjonistycznego zdobyła sporą popularność, zwłaszcza wśród młodych Żydów, którzy pragnęli jak najszybszego powstania ich państwa na Bliskim Wschodzie. Zwolennicy Żabotyńskiego do 1935 r. funkcjonowali w ramach Światowej Organizacji Syjonistycznej. Następnie powołali do życia Nową Organizację Syjonistyczną, która działała do 1946 r.

⁹⁵ S. Rudnicki, *Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2004, s. 13.

⁹⁶ W. Żabotyński, *Państwo żydowskie*, s. 133.

⁹⁷ D. Libionka, L. Weinbaum, *Bohaterowie, hochsztaplerzy*, s. 237.

⁹⁸ Tamże, s. 238.

⁹⁹ Tamże, s. 237.

¹⁰⁰ W. Żabotyński, *Państwo żydowskie*, s. 151.

¹⁰¹ Tamże, s. 43.

¹⁰² W. Żabotyński, *Rewizjonizm*, s. 19–20.

¹⁰³ Tamże, s. 20.

¹⁰⁴ W. Żabotyński, *Państwo żydowskie*, s. 125.

¹⁰⁵ Tamże, s. 124.

SUMMARY

**POLITICAL ACTIVITY OF WŁODZIMIERZ ŻABOŃSKI UNTIL THE 1920S.
IDEOLOGICAL BASIS OF REVISIONIST ZIONISM**

Ze'ew Włodzimierz Żabotyński was born on 1880 in Odessa in the Russian Empire. He died in the United States of America in 1940. Żabotyński was born in partly assimilated Jewish family. Before the First World War he wrote to Russian-Jewish newspaper – “Odesskija Nowosti” and “Jewrejskaja Zizn”. In this newspaper he wrote polemics against supporters of assimilation and the Bund. Between 1915 and 1918 Żabotyński created two military organizations, Zion Mule Corps and Jewish Legion, which supported the British army. Zion Mule Corps fought in Gallipoli Campaign, The Jewish Legion fought with Turks in Palestine. Between 1921 and 1923 Żabotyński in opposition to the World Zionist Organization created a new political fraction. The ideological base of Revisionist Zionist was:

1. Creating big Israel including today's Israel, West Bank, Zone of Gaza and Kingdom of Jordan.
2. Strong position of boss (Żabotyński) in this group.
3. Anti-left wing of Zionist.

The Betar Movement was a Revisionist Zionist movement for young Jews. Betar was founded in Riga in 1923. For members of Betar it was very important to create new Jews who would not be faint-hearted.

Key words: Żabotyński, Revisionist Zionist, Betar.

Słowa kluczowe: Żabotyński, syjonizm rewizjonistyczny, Betar.